

Σημεία της ψυχαναλυτικής εκτίμησης ενός παιδιού προσχολικής ηλικίας

Jill Hodges

Μετ. Δ. Πιτσούνη

Hamstead Child Therapy Clinic, London

Η νευρωτική συμπτωματολογία σ' ένα μικρό παιδί είναι σημάδια όχι μόνο της παθολογίας, αλλά και σημαντικών, αναπτυξιακών επιτευγμάτων, π.χ. της κατάστασης των εσωτερικεύσεων, των μηχανισμών άμυνας, της ανάπτυξης του Εγώ και του Υπερεγώ, καθώς και των αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Συζητούνται μερικές αρχικές συνεδρίες για την εκτίμηση και τη βραχύχρονη αντιμετώπιση ενός 2 1/2χρονου παιδιού, που ήρθε με οξέα φοβικά συμπτώματα και που αρχικά το είδα μαζί με τη μητέρα του. Υπογραμμίζεται ο τρόπος που το παιδί, φέρνει και ερευνά την επιθετική του σύγκρουση και, ειδικότερα, ο τρόπος που χρησιμοποιεί το παιγνίδι. Η δομή της φοβίας καταγράφεται με τους όρους της εμπλοκής της στην εξελισσόμενη δόμηση της προσωπικότητας του παιδιού. Η ατομική δουλειά με το παιδί είναι συνδιασμένη με παρεμβάσεις σε κοινές συναντήσεις, όπου ήταν παρούσα και η μητέρα.

Νευρωτικά συμπτώματα σ' ένα μικρό παιδί είναι ενδείξεις όχι μόνο παθολογίας, αλλά επίσης σπουδαίων αναπτυξιακών επιτευγμάτων. Κάνοντας την εκτίμηση της διαταραχής, βλέπουμε επίσης την κατάσταση των εσωτερικεύσεων, των αμυνών, της ανάπτυξης του Εγώ, των αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Π.χ. στην πρώιμη νηπιακή ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν τη διεργασία της ανάληψης πολλών από τις λειτουργίες και τους ρόλους που αρχικά εκπληρώνουν οι γονείς τους. Αρχίζουν ν' απαγορεύουν πράγματα στους εαυτούς τους, να βλέπουν μερικές από τις επιθυμίες τους σαν ανεπιθύμητες· αρχίζουν δηλαδή να εσωτερικεύουν την απαγορευτική λειτουργία των γονιών, και ν' αναπτύσσουν τους δικούς τους ελέγχους.

Τα βγάζουν πέρα με περισσότερο άγχος, μέσα από μια διευρυνόμενη σειρά αμυνών, έτσι ώστε να αναλαμβάνουν αυτά ένα μέρος της λειτουργίας του ελέγχου του άγχους από το γονιό. Η ομιλία και άλλες εξελικτικές δεξιότητες διευρύνουν περαιτέρω τους ορίζοντες του Εγώ. Αλλά οι διαδικασίες της σκέψης απέχουν ακόμα πολύ από εκείνες του ενήλικα. Για παράδειγμα η μαγική σκέψη είναι ακόμα χαρακτηριστική, με θολή μερικές φορές τη διάκριση μεταξύ φαντασίας και πραγματικής δυνατότητας.

Για να επεξηγήσω μερικά απ' αυτά, θα περιγράψω ένα μικρό κορίτσι 2 1/2 ετών, που θα την ονομάσω Melanie, την οποία είδα μερικές φορές μόνη της και μερικές φορές με τη μητέρα της. Θ' ανα-

φέρω μόνο τις αρχικές συναντήσεις, έτσι ώστε να επικεντρώσω στο αποτέλεσμα της εκτίμησης και στο πώς η συνεισφορά της ίδιας της Melanie έγινε κατανοητή.

Η ψυχαναλυτική άποψη ότι τα συμπτώματα και η σύγκρουση αποκαλύπτουν τα αναπτυξιακά επιτεύγματα του παιδιού στη δόμηση της προσωπικότητας, μπορεί να είναι ανακουφιστική. Αλλά είναι επίσης μάλλον ακαδημαϊκή· τέτοιες ανακουφιστικές απόψεις απείχαν πολύ από τη σκέψη των στενοχωρημένων γονιών της Melanie, όταν ήρθαν σε επαφή με την κλινική, ζητώντας ένα επείγον ραντεβού. Η μητέρα της ήταν σε απόγνωση, λέγοντας ότι τα πράγματα ήταν «χωρίς ελπίδα», η Melanie είχε αρχίσει να υποφέρει από νυχτερινούς τρόμους και εφιάλτες και τώρα έφτασε στο σημείο ν' αρνείται εντελώς να μπει στην κρεββατοκάμαρά της.

Είδα την Melanie και τη μητέρα της μαζί. Η Melanie ήταν ένα υγιές νήπιο με ικανοποιητικό επίπεδο ομιλίας για τα 2 1/2 χρόνια της. Έκανε καλή επαφή και σύντομα ήταν σε θέση να εξερευνήσει το γραφείο μου και τα διάφορα υλικά για παιχνίδι. Είπα σ' αυτήν και στη μητέρα της ότι ήθελα να μάθω πότε ένοιωσε να φοβάται τη νύχτα, και ενώ μητέρα της μου έδινε στοιχεία του ιστορικού, πρόσεχα επίσης τι έκανε η Melanie και την περιελάμβανα σε ό,τι λεγόταν Π.χ. καθώς η μητέρα της περιέγραφε πόσο φοβισμένη φαινόταν, το γνωστοποίησα και στη Melanie.

Η Melanie επίσης αντιμετώπιζε τον εαυτό της ως μέρος αυτής της συνεδρίας. Ενώ η μητέρα της που μιλούσε, ανακάλυψε το κουκλόσπιτο και ετοίμασε ένα προσεγμένο σκηνικό, που κατέληξε να είναι η δική της περιγραφή των προβλημάτων. Όταν έκανε διακοπή, πρότεινα να δούμε, η μητέρα της και εγώ, τι έκανε, και η μητέρα της αναφώνησε με έκπληξη ότι η Melanie είχε «στήσει» σ' ένα δωμάτιο, ακριβώς σαν το υπνοδωμάτιό της

στο σπίτι της, τη σκηνή της νυχτερινής στενοχώριας.

Η Melanie μου έδειξε το κρεβάτι της και το κρεβάτι όπου κοιμόταν ο Matthew, ο 11μηνος αδερφός της.

Επιτρέψτε μου να συμπληρώσω λίγα απ' αυτά που έμαθα εν τω μεταξύ από την Κα Μ. Ήταν νοικοκυρά, παντρεμένη με έναν οικοδόμο, ο οποίος έλλειπε αρκετά από το σπίτι λόγω της δουλειάς του. Προσπαθούσαν να μετακομίσουν απ' το τωρινό άβολο σπίτι τους, όπου το παιδικό υπνοδωμάτιο ήταν στο διαμέρισμα της μητέρας της Κα Μ., δύο ορόφους πιο πάνω. Αυτό σήμαινε ότι υπήρχαν τρεις σειρές σκαλοπατιών ανάμεσα στο δωμάτιο όπου κοιμόταν η Μ. και στο δωμάτιο των γονιών, το οποίο ήταν συνδεδεμένο με ένα συναγερμό για μωρά. Τα προβλήματα παρουσιάστηκαν πριν από έξι εβδομάδες. Η Melanie είχε αρχίσει να ξυπνάει τη νύχτα κλαίγοντας και να σηκώνεται απ' το κρεβάτι για να πάει στους γονείς της. Όταν αυτό το αντιμετώπισαν αρχικά σαν «αταξία» και της το καταλόγισαν, αυτή παρέμεινε στο κρεβάτι, αλλά γκρίνιαζε και έκλαιγε και οι γονείς της κατάλαβαν ότι φοβόταν. Όταν ξύπνησε, εξέφρασε φόβους για «αράχνες και μύγες» και πρόσφατα είχε πει «ό,τιδήποτε πράγματα μου κάνουν κακό» (*any things hurting me*) (παρ' όλο που φαινόταν ότι τα ο,τιδήποτε πράγματα) (*anything*) ίσως να ήταν η δική της λέξη για «τίποτα» (*nothing*). Όλο τον επόμενο μήνα, οι γονείς και ο οικογενειακός γιατρός προσπάθησαν πολύ να τη βοηθήσουν. Η κ. Μ. «χτένισε» το δωμάτιο για «αράχνες και μύγες» για να δείξει στη Melanie ότι δεν υπήρχε τίποτα. Η Melanie όμως έδειξε στη μαμά της μια μικροσκοπική εικόνα μιας αράχνης στην εικονογράφηση σε ένα παιδικό ποιηματάκι στην άκρη του κρεββατιού της. Η κ. Μ. έβγαλε αμέσως την εικόνα που δημιουργούσε το πρόβλημα και ξανάβαψε όλο το κρεβάτι. Η Melanie είχε αναφέρει το φόβο της και για έναν άν-

θρωπο στη ντουλάπα· έτσι ανοίχτηκαν όλες οι ντουλάπες για να της δείξουν ότι κανείς δεν κρυβόταν μέσα. Κατευνασμοί, διαβεβαιώσεις, και φωτάκια νύχτας ήταν όλα αναποτελεσματικά. Μετά από ένα μήνα περίπου, η κ. Μ. άρχισε να κοιμάται σ' ένα ράντσο στο παιδικό δωμάτιο· η Melanie όμως συνέχιζε να ξυπνάει και να είναι φοβισμένη και ήθελε να περνά την υπόλοιπη νύχτα στο ράντσο με τη μητέρα της, η οποία κατά συνέπεια κοιμόταν ακόμα λιγότερο. Λίγες μέρες πριν από το ραντεβού, η κατάσταση είχε γίνει ακόμα πιο μπερδεμένη· ο κ. και η κα Μ. είχαν αρχίσει να κοιμίζουν τη Melanie στο κάτω πάτωμα, στο κρεβάτι των γονιών μαζί με τον πατέρα, ενώ η Κα Μ. παρέμενε στο ράντσο, στο παιδικό δωμάτιο. Η Melanie ήταν λίγο πιο χαλαρωμένη, αλλά μερικές φορές ξυπνούσε ακόμα τόσο αναστατωμένη, που ο πατέρας της την ξαναπήγαινε στο πάνω πάτωμα, στη μητέρα της.

Χρησιμοποιώντας τη διευθέτηση που έκανε η Melanie στο υπνοδωμάτιό της, στο κουκλόσπιτο, την ενθάρρυνα να μου δείξει τί συνέβη. Η εικόνα που αποκόμισα, ήταν διαφορετική από εκείνη που έδινε η περιγραφή της μητέρας της. Το πρόβλημά της Melanie ήταν ότι αράχνες και μύγες και μεγάλες μέλισσες θα πετούσαν μέσα απ' το παράθυρο (έδειξε) και θ' απειλούσαν να της επιτεθούν. Χρησιμοποίησε επίσης το κουκλόσπιτο για να μου δείξει άλλα πράγματα, κυρίως τη σπουδαιότητα της τουαλέτας και τα αντικείμενα που παρασύρονται μέσα στην τουαλέτα, ή στο στόμιο της μπανιέρας, ή με το πέσιμο στις σκάλες. Άρχισα ν' αναρωτιέμαι αν τα πράγματα που πετούσαν να είναι προβολές κάποιων επιθετικών επιθυμιών, μπορούσαν δηλαδή κατά κάποιο τρόπο να αναπαριστούν πράγματα που πέφτουν κάτω και εξαφανίζονται.

Ανάμεσα στα υπόλοιπα υλικά για παιγνίδι υπήρχε χαρτί και μαρκαδόροι. Η Melanie μουτζούρωνε ζωηρά με τους

μαρκαδόρους αλλά αυτό που την αποροφούσε ήταν να τους προλαβαίνει να μην κατρακυλάνε από το τραπέζι και να πέφτουν στο πάτωμα και να σιγουρεύεται ότι τα καλύμματά τους ήταν καλά στη θέση τους, και να τους ξαναβάζει όλους στο κουτί. Νευρίασε όταν ο μαρκαδόρος της ξέφυγε από το χαρτί και όταν λίγο μελάνι λέρωσε το τραπέζι. Συγχρόνως ήταν φανερό ότι έκανε προσπάθειες να είναι υπερβολικά τακτική, καθαρή και ελεγχόμενη. Πρόκειται για το είδος των αντιδραστικών σχηματισμών (*reaction formations*) που είναι συνηθισμένοι σε μικρά παιδιά, τα οποία προσπαθούν να ξεπεράσουν την παρόρμηση να είναι αντίθετα, ακατάστατα και λίγο επιθετικά. Αν αυτοί εμφανιστούν σε κάποιο μεγαλύτερο άτομο, μπορούμε ν' αρχίσουμε να σκεφτόμαστε για ψυχαναγκαστικούς τύπους άμυνας.

Ρώτησα την Κα Μ. για την εκπαίδευση των σφιγκτήρων. Η Melanie ήταν από καιρό στεγνή κατά τη διάρκεια της ημέρας. Τις τελευταίες δύο εβδομάδες, σε αντίθεση με όλες τις άλλες δυσκολίες, ήταν για πρώτη φορά στεγνή κάθε νύχτα. Έτσι πράγματι, αυτή ήταν μια περίοδος κατά την οποία ασκούσε μεγάλο έλεγχο στον εαυτό της. Ο Matthew, ο αδελφός της, ακριβώς ένα χρόνο μικρότερος, άρχιζε να κάθεται στο δοχείο. Η Κα Μ. σκέφτηκε ότι η Melanie ίσως αισθανόταν ότι αυτός την έφτασε ως προς τα επιτεύγματά της (είχε επίσης μόλις αρχίσει να περπατάει) και τόνισε ότι η ίδια πάντοτε υπογράμμιζε ότι η Melanie «δίδασκε» το Matthew. Φαινόταν έτσι, πέρα από τα άλλα προβλήματα, ότι ένα τουλάχιστον είχε σχέση με τον αγώνα της Melanie ενάντια στις δικές της επιθυμίες να βρέχεται, να κάνει ακαταστασίες, και ίσως ενάντια στις επιθετικές της επιθυμίες απέναντι στο Matthew, ο οποίος είχε ακόμα τα περισσότερα από τα προνόμια της βρεφικής ηλικίας.

Παράλληλα με την πορεία του καθημερινού χειρισμού, η Κα Μ και εγώ συμ-

φωνήσαμε σ' ένα άμεσο πλάνο για τον ύπνο. Η Κα Μ. αισθανόταν ότι η Melanie δεν ήθελε να πάει τόσο ψηλά, στο πάνω πάτωμα, για να κοιμηθεί και έτσι συμφωνήσαμε ότι οι γονείς θα την έβαζαν να κοιμηθεί στο δικό τους κρεβάτι, με το δικό της μαξιλάρι από το πάνω πάτωμα, εξηγώντας πως όταν ερχόταν η ώρα να κοιμηθούν αυτοί, θα την μετέφεραν μαζί με το μαξιλάρι της στο κρεβάτι της στο πάνω πάτωμα, όπου ανήκε. Μετά από τέσσερις ημέρες ανέφεραν ότι το είχαν κατορθώσει. Η Κα Μ. ήταν ακόμα στο ράντσο, αλλά η Melanie είχε παραμείνει στο δικό της κρεβάτι, αν και ανήσυχη μερικές φορές. Σ' αυτή τη συνεδρία, διερευνήσαμε λίγο περαιτέρω, πόσο πολύ προσπαθούσε η Melanie να είναι «καλή» με διάφορους τρόπους, και πόσο φυσικό ήταν, να αισθάνεται κάποια ζήλεια για τον Matthew.

Μετά από μια εβδομάδα, η Melanie είχε κοιμηθεί χωρίς διακοπή για δύο νύχτες και φαινόταν πιο ήρεμη. Έπαιξε με τις κούκλες του κουκλόσπιτου, με αρκετή έμφαση σε πρακτικά θέματα: υπήρχε ακαταστασία, οι κούκλες σκουπίζονταν προσεκτικά όταν σηκώνονταν απ' την τουαλέτα, το μωρό ήταν «όλο πασαλειμένο» και έπρεπε να το πλύνουν. Ευχαριστήθηκε όταν το σενέδεσα με τις πάνες του Matthew και επεξεργάστηκε περαιτέρω τα επιθετικά της συναισθήματα προς αυτόν: η κούκλα Matthew κατρακύλησε στις σκάλες, και όταν αυτός πήγαινε στην τουαλέτα, ή στη μπανιέρα, κινδύνευε «να παρασυρθεί με το πλύσιμο», σύμφωνα με τις λέξεις της Melanie, «μέσα στη τρύπα της μπανιέρας». Έμοιαζε να φοβόταν τις μέλισσες και τις αράχνες και τις μύγες, που έρχονταν μέσα απ' το παράθυρο να της επιτεθούν, εξαιτίας της επιθυμίας της να «ξεπαστρέψει» (*wash away*) τον Matthew με το να τον κάνει να πέσει έξω απ' αυτό. Το να έχει τη μητέρα της στο δωμάτιο ήταν μια προστασία: προστασία απέναντι στις «μέλισσες και αράχνες» που την απει-

λούσαν, προστασία επίσης για τον Matthew ενάντια στην επίθεσή της που εκείνη ένοιωθε να τον απειλεί. Μίλησα απευθυνόμενη σε κείνη και στη μητέρα της καθώς η Melanie έπαιζε με αυτόν τον τρόπο, για το πως η Melanie ένοιωθε μερικές φορές ζήλεια και θυμό με τον Matthew, πώς οποιοσδήποτε μπορεί να νοιώθει αυτά τα πράγματα για τον Matthew, παρ' όλο που δεν ήταν σωστό να κάνει ό,τιδήποτε για να του κάνει κακό, κάνοντας τη σαφή διάκριση, ανάμεσα στα συναισθήματα, που δεν θα του έκαναν κακό και που ήταν αποδεκτά και στην έμπρακτη βλαπτική συμπεριφορά που δεν θα ήταν αποδεκτή.

Η Κα Μ. σχολίασε ότι ήταν αλήθεια πως αυτή, ο σύζυγος και η μητέρα της ορμούσαν πάνω στη Melanie αν δεν ήταν καλή με τον Matthew. Διερευνώντας μερικά απ' αυτά τα σημεία με την Κα Μ, βρήκα ότι η προσωπική της ιστορία και οι προσδοκίες της έπαιζαν σπουδαίο ρόλο. Η ίδια ήταν μοναχοπαίδι το οποίο πάντα λαχταρούσε ένα αδερφάκι και σκόπιμα απέκτησε δυο παιδιά με μικρή διαφορά στην ηλικία, με την ελπίδα ότι θα μεγάλωναν σαν σύντροφοι. Πρόκειται το είδος της εξιδανικευμένης σχέσης των διδύμων, που η ίδια είχε επιθυμήσει σαν παιδί. Έτσι, δεν ήθελε να δει οποιαδήποτε εχθρότητα, από οποιοδήποτε παιδί προς το άλλο, παρ' όλο που βαθμιαία μπορούσε να επαναβεβαιωθεί ότι δεν ήταν ούτε αφύσικο, ούτε σήμαινε ότι τα παιδιά δεν αγαπούσαν επίσης το ένα το άλλο. Μπορεί κανείς να δει ότι μαζί με τη ζήλεια, η οποία ήταν μια ανυπόφορη ιδέα για τη μητέρα της, αυτό είχε πολύ έντονα απογορευτεί μέσα της από την ίδια τη Melanie. Βεβαίως, ακόμα και σε οικογένειες όπου οι γονείς είναι πολύ πιο ανεκτικοί στη ζήλεια και στο θυμό των παιδιών, απ' ό,τι ήταν η κ. Μ. στην αρχή, βρίσκουμε επίσης έντονες προσπάθειες από την πλευρά του παιδιού ν' απαλλαγεί από τις σκέψεις που φαίνονται τόσο κακές και επικίνδυνες.

Ας ξαναγυρίσουμε στη Melanie, η οποία μια μέρα μου έδειξε πώς έβαλε το μωρό του κουκλόσπιτου στο ντουλάπι. Σκέφτηκα το φόβο της για τον άνθρωπο μέσα στο ντουλάπι, που μπορούσε να της επιτεθεί. Ίσως αποκάλυπτε την πρωταρχική επιθετική επιθυμία πίσω από τον προβαλλόμενο φόβο. Έπειτα άνοιξε το ντουλάπι πάλι. Λεκτικοποίησα το παιγνίδι καθώς το επαναλάμβανε –το μωρό είχε εξαφανιστεί– όχι, υπήρχε το μωρό, δεν είχε στην πραγματικότητα εξαφανιστεί– το μωρό ήταν εντάξει. Με το παιχνίδι φάνηκε ότι η δολοφονική επιθυμία, η οποία ποτέ πριν δεν μπορούσε να εκφραστεί, μπορούσε τώρα να εμφανιστεί στο παιγνίδι και το παιγνίδι επέτρεψε ένα είδος λύσης στο δίλημμα που έθεταν οι συγκρουόμενες επιθυμίες της. Στο παιγνίδι, όχι μόνο μπορούσε να εκτελεστεί η επιθετική της επιθυμία (προς μερική ικανοποίηση του Εκείνου), αλλά ν' ακυρωθεί (προς ικανοποίηση του Εγώ και του Υπερεγώ). Παίζοντας, υπερπηδούσε τα εμπόδια του απαγορευμένου, του επικίνδυνου, ή του αδύνατου· έτσι όπως επέλεξε, μπορούσε ν' απαλλαγεί από τον Matthew και έπειτα μπορούσε να ενεργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να φαίνεται σαν αυτή η δολοφονία να μην είχε συμβεί ποτέ.

Μίλησα για το ότι εκείνη ήθελε να βεβαιωθεί ότι ο Matthew ήταν πράγματι εντάξει, ακόμη και όταν ένιωθε θυμωμένη μαζί του και επιθυμούσε να εξαφανιστεί. Η Κα Μ., ακούγοντας προσεκτικά, φαινόταν να είναι σύμφωνη μέχρι εδώ, και ακόμη φάνηκε να τα καταφέρνει όταν η επόμενη κίνηση της Melanie ήταν ναβάλει το κουκλάκι μέσα στη σόμπα του κουκλόσπιτου και ν' αναγγείλλει ότι ήθελε να το μαγειρέψει. Δαπανήσαμε ξανά λίγο χρόνο διερευνώντας περαιτέρω την ιδέα των μεγάλων προσπαθειών που έκανε η Melanie για να είναι ένα καλό, καθαρό, όχι ζηλιάρικο, μεγάλο κορίτσι, υπογραμμίζοντας τη φυσιολογικότητα των επιθυμιών που είχε να είναι τα πράγ-

ματα διαφορετικά και τον εσωτερικό αγώνα που έκανε η Melanie με τον εαυτό της. Σύμφωνα άλλωστε με την ηλικία της, Melanie έκανε ακόμη μικρή διάκριση ανάμεσα στις επιθυμίες και σ' αυτό που θα μπορούσε πράγματι να συμβεί κατά την άποψή της, απλώς και μόνο η επιθυμία να βγάλει απ' τη μέση τον Matthew, θα μπορούσε να τον κάνει να εξαφανιστεί πράγματι για καλά, και αυτό θα μπορούσε να την κάνει να νοιώθει πολύ άσχημα και να είναι θυμωμένη στ' αλήθεια.

Μια συνεδρία, μετά από δύο εβδομάδες, πάλι με την Κα Μ. και τη Melanie, διαλεύκανε τα πράγματα περισσότερο. Η Melanie κοιμόταν σε όλη τη διάρκεια της νύχτας τελευταία, αλλά μου φάνηκε ότι ένοιωθε κάποια ένταση. Οι μέλισσες και οι αράχνες φαίνονταν να έχουν εξαφανιστεί. Έδειξε αρκετό ενδιαφέρον για το κοριτσάκι –κουκλάκι που ήταν άτακτο και κατωριόταν. Όταν το λεκτικοποίησα, η Melanie είπε στεναχωρημένη ότι τα παπούτσια της ήταν βρεγμένα. Η Κα Μ. εξήγησε ότι είχαν έρθει από μια συνάντηση με την παρέα της, όπου ένα άλλο παιδί είχε ρίξει λίγο νερό πάνω της. Μίλησα για το πώς στο κουκλοπαιγνίδι της είχε κάνει τη μεγάλη κούκλα να εξαφανιστεί μετά από την αταξία του κοριτσιού, δηλαδή το θρέξιμο. Η Melanie συνέχισε αλλά είπε κάτι σαν «να ξαναπάμε τον Matthew στο νοσοκομείο». Η Κα Μ. επιβεβαίωσε πώς, όταν ο Matthew έκανε πολλή φασαρία, υπήρχε ένα οικογενειακό αστείο σύμφωνα με το οποίο έπρεπε να τον ξαναπάνε στο νοσοκομείο όπου είχε γεννηθεί. Η Κα Μ., με μεγάλη ετοιμότητα, συγχորδίστηκε με την ιδέα ότι η Melanie μπορούσε να εκλάβει αυτό και άλλα παρόμοια σχόλια των ενηλίκων περισσότερο κυριολεκτικά απ' όσο υπήρχε πρόθεση. Απευθυνόμενη και στις δυο τους, στη Melanie και στη μητέρα της, επεξεργάστηκα λίγο το πόσο μερικές φορές η Melanie ίσως επιθυμούσε ν' απαλλαγεί από τον Matthew

στέλνοντάς τον πίσω στο νοσοκομείο, αλλά πόσο φοβισμένη ίσως ένοιωθε που οι επιθυμίες της μπορεί να σήμαιναν ότι πράγματι θα πάει πίσω και επίσης πόσο φοβισμένη ένοιωθε ίσως που, αν μπορούσε κανείς ν' απαλλαγεί έτσι από έναν άτακτο Matthew, έτσι θα μπορούσε να απαλλαγεί και από μια άτακτη Melanie. Μίλησα για το πόσο έδειχνε να προσπαθεί εξαιρετικά σκληρά να είναι καλή, ίσως εξ' αιτίας αυτού του φόβου, και επεσήμανα το γεγονός ότι έδειχνε να είναι αυστηρότερη με τον εαυτό της απ' ό,τι ήταν οι ενήλικες μαζί της· π.χ. κανείς δεν τη θεωρούσε άτακτη επειδή έρριξε νερό πάνω στα παπούτσια της όταν ήταν με την παρέα της, αλλά αυτή η ίδια ένοιωσε ότι ήταν άτακτη. Ρώτησα περισσότερα για την εκπαίδευση σφιγκτήρων και έμαθα ότι άρχισε γύρω τους εννέα μήνες, όταν η Melanie καθόταν σ' ένα δοχείο κατά τη διάρκεια των γευμάτων. Για να παραθέσω τα λόγια της Κας Μ. «ποτέ δεν ήταν θρώμικη». Δεν είχε παρατηρηθεί καμιά παλινδρόμηση την εποχή της γέννησης του Matthew, όταν η Melanie ήταν περίπου 18 μηνών· και όπως είχα ήδη μάθει, είχε σταματήσει να βρέχεται τη 2η νύχτα κατά τη διάρκεια της περιόδου των έντονων νυχτερινών τρόμων. Υπογράμμισα πόσο σκληρά προσπάθησε η Melanie να τα θγάλει πέρα και νάναι καλή, και πως αυτό θα μπορούσε να τη βοηθήσει να καταφέρει να αποδεχτεί το θυμό ή τις «άτακτες» επιθυμίες της, χωρίς να της φαίνονται τόσο επικίνδυνα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και τόσο μικρά παιδιά δείχνουν συχνά μια έντονη αίσθηση αυτού που μπορούν να μοιραστούν με τους γονείς και εκείνου που εμπίμπει μέσα στα όρια της σχέσης τους με το θεραπευτή. Η Melanie, τον καιρό που την έβλεπα μόνη, έμοιαζε να προχωράει περισσότερο μέσα στην επιθετική της σύγκρουση, παρά όταν ήταν η μητέρα της εκεί. Το έκανε αυτό με το χαρτί, με τα μολύβια, κ.τ.λ. Είχα ένα παι-

δικό ψαλλίδι «ασφαλείας» και λίγο σελοτέπη. Την πρώτη φορά που η Melanie πήρε το ψαλλίδι, η μητέρα της ήταν εκεί και είχε αντιδράσει με αγχώδη εγρήγορση· της Melanie δεν της επιτρεπόταν να έχει ψαλλίδι στο σπίτι. Το χειριζόταν όμως με μεγάλη επιδεξιότητα και με προσεκτική ένταση έκοβε διάφορα φύλλα χαρτιού σε κομματάκια. Μια φορά έκανε μια ευθεία γραμμή για την είσοδο του ψαλλιδιού και μερικές φορές επίσης διασκέδαζε με το να ξανακολλάει μαζί τα αποκόμματα του χαρτιού, ακυρώνοντας τη ζημιά. Στην πρώτη συνεδρία που ήταν μόνη της, καθώς έκοβε με τον τρόπο της το χαρτί σε ψιλά κομματάκια, μιλούσαμε για τις νύχτες, και είπε κάτι για να πηγαινε στο κρεββατάκι του Matthew όταν ξύπνησαν. Είπα, με ουδέτερο τρόπο, ότι ίσως ήθελε να κάνει κάτι με τον Matthew. Με κοίταξε κατά πρόσωπο και είπε «να πετσοκόψω το κεφάλι του»! Έκοβε με το ψαλλίδι το χαρτί σε ψιλά κομματάκια, πριν να τα πετάξει στο καλάθι των ακρήστων. Μίλησα ξανά για το πώς οι επιθυμίες της δεν θα μπορούσαν να του κάνουν κακό στην πραγματικότητα και ότι ίσως η στεναχώρια της ότι μπορεί να του έκανε κακό, την έκανε να θέλει τη μαμά της εκεί, ώστε να είναι σίγουρη ότι τίποτα κακό δεν μπορούσε να συμβεί. Μετά από αρκετές συνεδρίες, έσπευσε με πολλή λαχτάρα να μπει στο γραφείο. Τη φορά αυτή, η Κα Μ. και ο Matthew ήταν μαζί μας. Μέσα στο ζήλο της, προφανώς ξέχασε προς στιγμή την παρουσία τους και είπε με έξαψη: «Να πετσοκόψω το κεφάλι του Matthew και να τοβάλω στο καλάθι ακρήστων της Melanie». Έπειτα κατάλαβε. Με κοίταξε κατασοκαρισμένη, την κοίταξα κι εγώ, νοιώθοντας εξ' ίσου σοκαρισμένη, καθώς και οι δυο μας ξέραμε ότι ενώ εμείς μπορούσαμε να ομολογούμε ότι αυτή ήταν δική της επιθυμία –και μόνο επιθυμία– θα ήταν πολύ βαρύ για τη μητέρα της. Προσπάθησα εσπευσμένα να περιμαζέψω τα πράγματα. Αυτή ήταν η μόνη φο-

ρά που αυτό το πολύ μικρό παιδάκι διολίσθησε και παρενέβη τα όρια ανάμεσα στο υλικό της ατομικής συνεδρίας και σ' αυτό που ήταν κατάλληλο για ν' ακούσει η μητέρα της και ο Matthew.

Στις επόμενες ατομικές συνεδρίες ήρθαν στην επιφάνεια τα αμφιθυμικά συναισθήματά της προς τη μητέρα της, διερευνημένα με περισσότερη ασφάλεια σε σχέση με μένα. Προχωρούσε με το ψαλλίδι πάνω στα μακριά μου μαλλιά, στη μακριά φούστα μου, στα μεγαλίστικα σημεία που είχα και φθονούσε, όπως φθονούσε τον Matthew, το πέος του και ήθελε να το οικειοποιηθεί κι αυτό. Εν τούτοις αυτή η περιγραφή μας απομακρύνει από τα αρχικά διαγνωστικά σημεία και μας οδηγεί στα άλλα θέματα που ήρθαν στο προσκήνιο όπως εξελίχτηκε αυτή η βραχεία θεραπεία. Αργότερα, φάνηκε πως θα ήταν βοηθητικό να προσφερθεί υποστήριξη στην ίδια την Ka M. για λίγους μήνες, καθώς, όπως ήταν αναμενόμενο, η συνέχιση του ύπνου της στο παιδικό δωμάτιο αντανακλούσε κάποιες εντάσεις στο γάμο την εποχή εκείνη, και η ιδέα επίσης αισθανόταν κάποιες δυσκολίες στη σχέση της με τη δική της μητέρα.

Η Melanie ήταν ένα κοριτσάκι που εξελισσόταν καλά, και οι δυσκολίες της ήταν ενδεικτικά σημεία αυτής της εξέλιξης. Ήταν πιο ενήμερη για τις επιθετικές της επιθυμίες, απ' ό,τι θα ήταν ένα μεγαλύτερο παιδί, όπου οι άμυνες θα είχαν καταστήσει κιόλας τις επιθυμίες λιγότερο διαθέσιμες. Οι επιθυμίες φαίνονταν όλο και πιο επικίνδυνες, γιατί η παντοδύναμη, μαγική σκέψη δεν είχε ακόμα παραχωρήσει τη θέση της στην απογοητευτική μα καθησυχαστική πραγματικότητα, ότι δηλαδή οι επιθυμίες καθ' εαυτές δεν μπορούσαν να βλάψουν τον Matthew. Αλλά αυτές οι επιθυμίες θρί-

σκονταν αντιμέτωπες με ισχυρούς υπερεγωτικούς προδρόμους, οι οποίοι καταδίκασαν αυτές τις επιθυμίες με τον ίδιο τρόπο που καταδίκασαν και άλλες, όπως π.χ. τις παρορμήσεις να βρέχεται, ενάντια στις οποίες αγωνιζόταν τόσο σκληρά. Αυτές οι προσπάθειες για ακραίο αυτοέλεγχο αντανakλούσαν ακόμα περισσότερα και από τις προσδοκίες των γονιών της, παρ' όλο που αυτές ήταν υψηλές. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι επιθετικές επιθυμίες της είχαν πρωκτική χροιά: ο Matthew έπρεπε «να παρασυρθεί με το πλύσιμο» όπως τα κόπρανα φεύγουν μέσα στην τουαλέτα. Το Εγώ της πραγματεύτηκε αυτές τις επικίνδυνες επιθυμίες με όποιους τρόπους μπορούσε: χρησιμοποιώντας τις πρωτόγονες άμυνες που ήταν διαθέσιμες γι' αυτό (εξ ου και οι προβεβλημένοι επιδρομείς) και με καταφυγή σε βοηθήματα από τον κόσμο των αντικειμένων— η μητέρα της ήταν φύλακας προστάτης γι' αυτήν και για τον Matthew. Οι εσωτερικεύσεις της συνέχισαν να σχηματίζονται: το Υπερεγώ της δεν ήταν ακόμα δομημένο και ανεξάρτητο από τα αντικείμενά της: για το λόγο αυτό, η δουλειά με τη μητέρα της ήταν σημαντική, ώστε να βοηθηθεί να αποδεχτεί και εκείνη μερικά συναισθήματα που φαίνονταν τόσο επικίνδυνα. Η δουλειά αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει τη Melanie να μειώσει το άγχος της και θα μπορούσε να την εφοδιάσει με μοντέλα πιο δεκτικά για εσωτερίκευση. Ελπίζω όμως ότι αυτό που έχω επίσης δείξει είναι ότι η παρέμβαση στο εξωτερικό περιβάλλον της θα ήταν ανεπαρκής από μόνη της, και πως η δουλειά με το ίδιο το παιδί ήταν αναγκαία και για να μας δείξει ποιο ήταν το πρόβλημα και για να βοηθησει τη Melanie να πραγματευτεί αυτό που σε μεγάλο μέρος είχε γίνει πρόβλημα στο δικό της εσωτερικό κόσμο.